

традиції, родину та народні звичаї. Їхня ментальність характеризується глибоким почуттям національної гідності та патріотизму.

По-третє, москалі, які з'являються у повісті, представлені як люди зовсім іншої ментальності. Вони більш за все цінують владу, багатство та власні інтереси. Їхня поведінка та взаємини з українцями характеризуються підлісною та брехливою поведінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечуй-Левицький І. Хмари. Твори в 2-х т. Т.1. К.: Наукова думка, 1985. С.101-413.
2. Потанин Гр. Живая старина, 1890, №2, с.170

Зіновій СТЕЛЬМАЩУК

*Кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
zistel@ukr.net*

Мирослав КРІЛЬ

*Народний артист України, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kril1974@gmail.com*

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРКЕСТРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ФІЛАРМОНІЇ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті висвітлюємо мистецьку діяльність оркестрових колективів Тернопільської обласної філармонії в період незалежності України. Визначено репертуар оркестрів та їх роль у відродженні українського музичного мистецтва і національної культури..

Ключові слова: *Тернопільська обласна філармонія, оркестрові колективи, репертуар, українська музика, концертна діяльність.*

З утворенням незалежної української держави настав час духовного відродження, зростання національної свідомості народу, посилення інтересу до традицій національної музичної культури. У зв'язку з цим в наукових колах все більший інтерес викликають питання, пов'язані з дослідженнями надбання регіональної культури що набули широкого розповсюдження в роки незалежності. Музичне мистецтво, як складова

національної культури, відіграє важливу роль у формуванні української свідомості та ідентичності, розвитку художньо-естетичних смаків і потреб особистості. В цих умовах помітного розвитку в Україні набуває організаційно-концертна активність обласних філармоній та їх музично-просвітницька діяльність. Не оминуло це явище і мистецьку Тернопільщину.

Культурно-мистецький рух на Тернопільщині знайшов відображення в історико-культурних дослідженнях Любомири Бойцун [2], Олени Стебельської [6], Марії Іздепської-Новіцької [3] та ін. Мистецькій діяльності окремих колективів та виконавців Тернопільської обласної філармонії присвячені наукові розвідки Олега Смоляка [5], Анатолія Баньковського, Ярослава Лемішки [1] та ін.

Мета статті – простежити творчу діяльність оркестрових колективів Тернопільської обласної філармонії в період незалежності України та визначити їх роль у становленні духовного відродження та розвитку українського музичного мистецтва.

Музичне життя Тернопільської обласної філармонії напередодні незалежності України та в період першого її десятиліття наповнювалось творчою діяльністю багатьох різножанрових мистецьких колективів. З архівних джерел та офіційних матеріалів дізнаємось, що із здобуттям незалежності України в Тернопільській філармонії активізуються процеси пошуку нових форм інструментального виконавства, які були започатковані у другій половині ХХ ст. «У 1970-х роках на базі філармонії успішно працювали вокально-інструментальні колективи «Дністер» (Керівник М. Шамлі, сьогодні – заслужений діяч мистецтв України) та «Збруч» (керівник В. Щуцький). У 1976 р. було створено фортепіанне тріо у складі Ярослава (скрипка), Романа (віолончель) і Габрієли Теленків (фортепіано)». 1980 року Олег Марцинківський (нині Народний артист України) створив фольклорний ансамбль «Медобори» [1, с.101].

До перерахованої когорти популярних в той час інструментальних колективів належить також оркестрова група академічного ансамблю танцю «Надзбручанка», який понад 60 років репрезентує хореографічне мистецтво Західного Поділля. Оркестрова група з самого початку функціонування колективу стала невід'ємною частиною ансамблю танцю, а тісна співпраця балетмейстера і концертмейстера приносила свої творчі результати. У 1963 оркестрову групу очолив талановитий музикант, баяніст Микола Шамлі. До складу оркестру входило дві скрипки, флейта, кларнет, баян, труба, тромбон, цимбали, контрабас, ударні інструменти. Танці, створені на основі записів фольклорних експедицій по

Тернопільщині, які здійснював в той час балетмейстер колективу Олександр Данічкін та Микола Шамлі до сьогодні користуються великою популярністю у глядачів. «А все розпочалося із першого, поставленого із Олександром Данічкиним, танцю «Вихиляс». Він часто виїжджав у села Монастириського, Бучацького, Чортківського, Борщівського, Заліщицького районів області, щоб у місцевих старожилів записати окремі особливості рухів, танцювальних елементів, що притаманні тій чи іншій локальній традиції, які в результаті ставали основою танцю. Частим супроводжувачем у цих експедиційних поїздках був Микола Шамлі. У такій творчій співпраці й народилися танцювальні композиції, серед яких «Вихиляс», «Купальські забави», «Весілля на Тернопільщині», «Каперуш», «Свати», «Гречаники», «Подоланочка», «Чабани», «Надзбручанка», "Ой за гєм, гаєм», «Ми з Надзбруччя», (привітальна), «Ой лихо не Петрусь» та інші» [5, с.12 – 14]. Вищезитовані слова свідчать про те, що оркестрова група ансамблю танцю відігравала важливу роль у збагаченні композицій колоритними музичними фарбами сценічного дійства, підсилювала драматургію танців, підкреслювала їх побутову звичаєвість, автентичність та національну самобутність.

У 2009 році колектив очолив заслужений працівник культури України Ігор Николишин, а оркестрову групу – Яків Лірський. Під орудою цього творчого дуету з'явилися нові постановки: хореографічне дійство за мотивами твору Миколи Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» (музика Миколи Шамлі), хореографічні композиції «Козацькі забави» та «Дзюмбалики». Усебічний репертуар та висока виконавська майстерність надали можливість ансамблю брати участь у фестивалях та конкурсах. Наполеглива підготовка та виконавський досвід увінчався успіхом. У 2002 та 2008 роках на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії імені Павла Вірського колектив здобув перше місце [1, с. 103]. 2017 року з танцем «Дзюмбалики» на V Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії імені Павла Вірського ансамбль танцю «Надзбручанка» знову став лауреатом I премії [9].

У 2012 році за значні творчі успіхи ансамблю танцю «Надзбручанка» присвоєно статус «Академічний». Зауважимо, що досягнення високого мистецького рівня професійного зростання колективу були б неможливі без кропіткої за професіоналізмом роботи керівників оркестрової групи. В різні роки мистецькими керівниками оркестрової групи ансамблю танцю «Надзбручанка» були Микола Шамлі, Ігор Жигайло, Анатолій Баньковський, Руслан Петрук, Яків Лірський. З 2015 року мистецьким керівником оркестрової групи став талановитий музикант, баяніст Руслан

Мищій (у 2008 р. закінчив Донецьку державну музичну академію імені С. Прокоф'єва, клас професора Віктора Протопопова). Сьогодні, зберігаючи музичновиразові засоби виконавства, притаманні даному інструментальному жанру, він примножує виконавські традиції оркестрової групи. У фактурі аранжувальної канви танцювально-музичних образів застосовуються своєрідні образно-інтонаційні елементи ефективних оркестрово-виконавських форм, які підкреслюють танцювальну образність та розмаїття характерів в образно-інтонаційній сфері. Їм притаманна яскрава мелодичність, відчуття жанру та форми, фактури, композиційності, широкого фразування, багаті штрихові палітри.

Унаслідок спільної праці з балетмейстером Юлією Якимчук, яка очолила ансамбль танцю у 2017 році, з'явилися нові постановки, а саме: «Пори року» на музику Миколи Шамлі, тематичний танець, присвячений УПА, «Гей степами» (музика Зеновія Бачинського), вокально-хореографічна композиція «За широким, за Дніпром» (аранжування Руслана Мищія).

Підкреслимо, що в концертних програмах філармонії оркестрова група також бере участь, як окрема творча одиниця. Так, наприклад, великою популярністю у глядачів користуються інструментальні твори: «Фантазія на теми українських народних мелодій для сопілки з оркестром» Василя Попадюка, «Гуцульська рапсодія» Анатолія Дубини, «В'язанка гуцульських мелодій», «Буковинська полька» Ігора Жигайла, пісні у виконанні Вікторії Мищій «Шуміла ліщина» Мирослава Скорика, українська народна пісня «Ой я знаю, що гріх маю» та ін. Свідченням професійного зростання оркестрової групи ансамблю танцю «Надзбручанка» є його визнання під час гастрольних поїздок. Музикантам і танцюристам аплодували не тільки на сценічних майданчиках нашої Батьківщини. Частим гостем колектив є сьогодні на Міжнародних фестивалях-конкурсах Німеччини, Польщі Франції, Іспанії, Болгарії, Сербії, Йорданії.

Не оминула колектив і преса. Критики, знавці та поціновувачі хореографічного і музичного мистецтва неодноразово відзначали даний колектив за високу оркестрову і танцювальну виконавську культуру, що свідчить про неабияку ансамблеву майстерність музикантів і танцюристів. В одній з публікацій під назвою «Тернополяни на Святій землі» читаємо: «Оркестр і танцюристи академічного ансамблю танцю «Надзбручанка» та ще кілька солістів узяли участь у міжнародному Джерашському фестивалі культури і мистецтва, що відбувся наприкінці червня 2019 року у

древньоримському місті Джераш у Йорданії... Глядачі підтримували кожен композицію оплесками і запрошували колектив у Саудівську Аравію, Ватикан, Грузію, Туніс, Словенію, Німеччину» [7].

2021 року академічний ансамбль танцю «Надзбручанка» відсвяткував 60 річчя творчої діяльності. З цього часу його головним балетмейстером є Микола Грушевський.

Наступними колективами, мистецьку діяльність яких ми висвітлюємо в означений період, є академічний ансамбль народної музики «Візерунок», та академічний симфонічний оркестр Тернопільської обласної філармонії.

Академічний ансамбль народної музики «Візерунок» (з 1993 року гурт ще називають «Веселі галичани») створений у серпні 1988 року. Цей самобутній фольклорний колектив упродовж 30 років яскраво репрезентує музику, танці та гумор Західного Поділля. До складу інструментальної групи ансамблю входять дві скрипки, сопілка, цимбали, кларнет, акордеон, контрабас, бубон. Окрім цих інструментів керівник ансамблю – талановитий сопілкар, прекрасний знавець фольклору, оригінальний аранжувальник, високопрофесійний музикант та засновник колективу, народний артист України Мирослав Бабчук використовує традиційні українські народні музичні інструменти сопілкової групи: півтораденцівку, дводенцівку (дубельтівку), фрілку, теленку (зубівку), кувицю, окарину, а також ліру, трембіту, козобас, бугай. До складу ансамблю входять також вокальний та танцювальний дуети, які допомагають всесторонньо розкрити багатожанрову палітру фольклорних композицій, що складаються з місцевого пісенного і танцювального матеріалу. У сьогоденньому складі ансамблю 11 виконавців: Інна Крохмальна, Оксана Крупницька (скрипки), Мирослав Бабчук (сопілка), Іван Цідило (кларнет), Василь Яковчук, (цимбали), Степан Буранич (акордеон), Володимир Качур (контрабас), Микола Ониськів (бубон, бухало), Світлана Бабчук, Ірина Гречко (вокал), Ольга Стефанишин, Руслана Яцков, Роман Папінко, Андрій Кіб'юк (балетна група).

В репертуарі, з якими ансамбль виступив на відкритті першого концертного сезону 5 вересня 1988 року серед інструментальних творів була низка українських народних пісень в аранжуванні Мирослава Бабчука. Серед них: «А я чорнява», «Ой на горі цигани стояли», «Прийди, прийди, мій миленький». Згодом репертуар ансамблю збагатився вокально-хореографічними композиціями: «Козаченьки», «А мій милий вареників просить», танцювальною картинкою «Залицяльник» за п'єсою Михайла Старицького «За двома зайцями» та іншими творами, з якими ансамбль

презентував українське мистецтво у гастрольних поїздках до США, Канади, Німеччини, Австрії, Польщі, Англії, Франції, Нідерландів [8].

Професійність, поетичність, глибоке трактування виконуваних творів – риси притаманні виконавцям ансамблю. Концертні програми з музикою, піснями, танцями та жартами щоразу демонструються як театральне дійство. У 2012 році ансамбль «Візерунок» отримує звання «Академічний». Ось як відгукується Тернопільська преса на виступи самобутнього колективу «...в успіху «Візерунка» багато складових. А головна з них – залюбленість усіх його учасників у народну творчість, в українську пісню та музику. Колектив черпає з цього джерела і красу, і витонченість, і силу творити саме в цій царині. А як показують численні зарубіжні гастролі, світ цінує цю автентичність, захоплюється нею. Проте веселі галичани, як справжні джентльмени, віддають належне і господарям країни, в якій виступають, виконуючи їхню музику та пісні — і це викликає справжній фурор» [4]. Цитовані вище слова свідчать про високу виконавську майстерність ансамблю. Його розмаїтий репертуар захоплює глядача, доносить до нього високохудожні зразки національного фольклору, привносячи вагомі творчі здобутки у процес збереження та розвитку українського народно-інструментального мистецтва.

Ще одним колективом, створеним в період незалежності України є академічний симфонічний оркестр. Ідея заснування колективу в 2003 році виникла у тодішнього директора філармонії Григорія Шергея. Він запросив на посаду диригента Мирослава Кріля – випускника Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка (клас народного артиста України, професора Юрія Луціва). На той час Мирослав Кріль вже мав досвід роботи з симфонічним оркестром, оскільки пройшов асистентуру-стажування у 1998 – 2000 роках на базі національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України, а також оркестру національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка під керівництвом народного артиста України Івана Гамкала. Отримані ним глибокі знання і значний «диригентський» багаж став основою для організаційної, творчої та концертної роботи з молодим оркестровим колективом філармонії.

Упродовж двадцяти концертних сезонів оркестр підготував і реалізував на різних концертних майданчиках понад 170 різножанрових музичних програм з творів українських композиторів Василя Барвінського, Сергія Борткевича, Мирослава Волинського, Семена Гулака-Артемівського, Віктора Косенка, Миколи Лисенка, Левка Ревуцького, Станіслава Людкевича, Бориса Лятошинського, Григорія Майбороди, Ігора

Поклада, Валентина Сильвестрова, Мирослава Скорика, Євгена Станковича, Ігора Шамо. Зокрема, популярні твори класиків української музики і сучасних композиторів: Мирослава Скорика «Концерт для скрипки з оркестром № 7», Олександра Саратського «Концерт для фортепіано з оркестром № 2», Богдани Фільц «Концерт для фортепіано з оркестром», кантати: Левка Ревуцького «Хустина», Андрія Кушніренка «Молюсь за тебе, Україно», Миколи Лисенка «Б'ють пороги», «Радуйся, ниво неполитая», Станіслава Людкевича «Заповіт» звучать не тільки на сценах Тернопільщини, але й багатьох концертних майданчиках України.

Колектив є активним учасником Всеукраїнських та Міжнародних фестивалів. Зокрема, 2007 року оркестр успішно виступив на Міжнародному фестивалі класичної музики у місті Радзиміль (республіка Польща), де в рамках творчої співдружності прозвучали твори українських і польських композиторів: Мирослав Скорик «Мелодія», Вадим Гомоляка «Закарпатські ескізи», Микола Лисенко «Увертюра до опери «Тарас Бульба», Ігор Шамо «Дніпровський вальс», (солістка Оксана Малецька), Станіслав Монюшко «Увертюра до опери «Галька», «Арія Мечника з опери «Страшний двір», (соліст Володимир Шагай), Міхал Огінський «Полонез», Войцех Кіляр «Орава» та ін. Незабутніми були гастролі з камерним складом оркестру до Франції, Німеччини, Бельгії, де на всіх концертах звучала українська музика, а також поїздки у 2016, 2017 роках на Міжнародний фестиваль «Гала-Штраус», який проходив польськими містами Конін, Тарнув, Катовіце, Пршижина. Великий успіх приніс оркестру Міжнародний фестиваль джазової музики «ДжазБез» (Львів – Тернопіль) та Всеукраїнський фестиваль «Прикарпатська весна» (Івано-Франківськ) [10].

Щороку популярність академічного симфонічного оркестру зростає завдяки творчій співпраці з видатними музикантами сьогодення: Мирославом Скориком, Ігорем Пилатюком, Мирославою Которович, Олександром Пірієвим, Ольгою Рівняк (Україна), Вінстоном дан Фогель, Анною Бінневег (США), Клаудіо Ванделлі (Швейцарія), Кжезіміром Дебські, Войцехом Мрозек (Польща), та ін. У репертуарі оркестру з'явилося багато творів української і зарубіжної класичної вокальної та інструментальної музики. Надовго запам'ятаються глядачам концерти за участю популярних українських оперних співачок і співаків Марії Стеф'юк, Валентини Степової, Олександра Гурець, Олександра Дяченка, Сергія Магери, Андрія Шкурмана, піаністок Оксани Рапіти, Етелли Чуприк, скрипалів Богдани Півненко, Назарія Пилатюка та багатьох інших. Всі виступи оркестру відзначаються яскравою художньо-виконавською

майстерністю, багатством музично-виразових засобів, оригінальністю репертуару, що є свідченням його високого професіоналізму.

Оркестр під керівництвом Мирослава Кріля з часу заснування зробив значний крок у зростанні професійної майстерності. Про це свідчать чисельні відгуки українських та зарубіжних засобів масової інформації. Наприклад, місцева преса міста Вінниці, де проходили Дні Європи, з цього приводу писала: «Урочисто вбрана вінницька публіка заповнила ложі та партер театру, на сцену готувався вийти симфонічний оркестр Тернопільської філармонії та академічний камерний хор «Вінниця»... Урочисту мессу Россіні було обрано твором Дня Європи у Вінниці. Месса – одна з найбільш складних та монументальних творів Джоаккіно Россіні. Цей твір містить кілька хороших фуг та інших поліфонічних епізодів... Прекрасна музика прозвучала тріумфально та покликана була симфолізувати найкращі європейські традиції класичної музики... Наприкінці урочистого концерту прозвучав твір «Італійське капріччіо». Оркестр Тернопільської філармонії під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України, диригента Мирослава Кріля виконав його натхненно та піднесено. Задоволені слухачі викрикували «Браво!» та довго аплодували...» [11]. З відгуків преси дізнаємось про широку географію концертної діяльності. Багатожанровий та різностильовий репертуар інструментальної і вокальної музики у виконанні оркестру спрямований передусім на популяризацію кращих зразків української національної культури, постійно зростаючу популярність колективу музикантів під орудою маестро Мирослава Кріля.

Підсумовуючи викладене констатуємо, що оркестрові колективи Тернопільської обласної філармонії в період незалежності України зробили значний внесок у відродження і розквіт українського музичного мистецтва на теренах Тернопільського краю, репрезентуючи та популяризуючи одночасно національне мистецтво за кордоном. Художні керівники цих колективів своїми різномітними, різножанровими концертними програмами, зберігаючи культурні традиції краю, створили своєрідний національний мистецький напрям в інструментальній музиці й опираючись на національну ідею, сприяють становленню, утвердженню та популяризації української музичної культури, що, безумовно, безпосередньо впливає на формування національної свідомості українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баньковський А. Лемішка Я. Тернопільська обласна філармонія як осередок культурного життя регіону (Друга половина ХХ – початку ХХІ ст.). *Молодь і*

- ринок. *Щомісячний науково-педагогічний журнал*. № 6 (149) червень 2017. Дрогобич. С. 99 – 103.
2. Бойцун Любомира. Тернопіль у плині літ. Історико-краєзнавчі замальовки. Тернопіль: Джура. 2003. 392 с.
  3. Іздепська-Новіцька М. І. Аматорська хорова культура Західного Поділля (80-90 роки ХХ століття). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. Вип. 1. 2006. С. 77 – 81.
  4. Садовська Галина Мирослав Бабчук: «як би порадив сьогодні за мене Михайло Якубович». *Вільне життя*. 2019. 21 листопада.
  5. Смоляк Олег. Микола Миколайович Шамлі. Творчий портрет. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 99 с.
  6. Стебельська О. С. Концертне життя Тернопільщини другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. № 2, 2001. С. 108 – 113.
  7. Стець Наталія. Тернополяни на Святій Землі. *Вільне життя*. 2019. 23 серпня.
  8. «Візерунок», ансамбль народної музики – Тернопільщина. URL: <https://irp.te.ua/vizerunok-ansambl-narodnoyi-muzy-ku>.
  9. Академічний ансамбль танцю «Надзбручанка» URL: <http://filarmony.te.ua/collective/nadzbruchanka>.
  10. Академічний симфонічний оркестр URL: <http://filarmony.te.ua/collective/symphony>.
  11. День Європи Вінниця URL: <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/15074CA8A0E44009C2257779006C035B?OpenDocument>.

Галина ПОПЕРЕЧНА

*Кандидат філософських наук, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
poperechna.h.a.1982@gmail.com*

Анна ПАТРА

*Здобувачка другого освітнього рівня вищої освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
annapatra2002@gmail.com*

ІСТОРИЧНІ МОТИВИ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Як показує історія, в українській культурі існує багато постатей, творчим доробком яких радянська влада з одного боку не могла знехтувати, але, з іншого, і не могла допустити поширення його дійсного змісту. Не зупиняючись ні перед чим, комуністичний режим жорстоко розправлявся з тими, хто мав сміливість висловлювати незгідні з ним ідеї і